



Weidevogelprogramma's – Vliegende start! of blij met een dode mus?

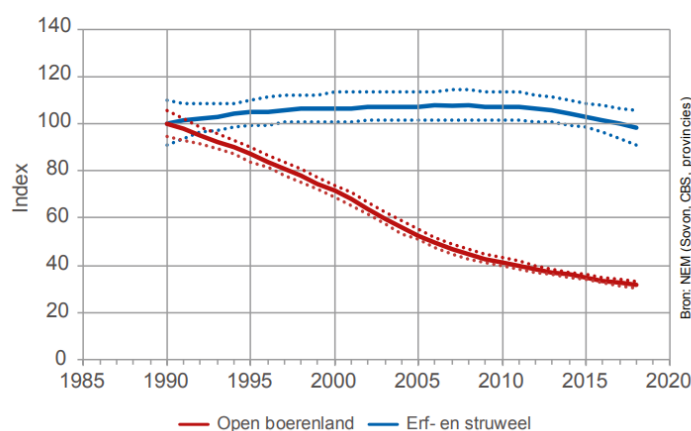
85 procent van de Europese grutto populatie broedt in Nederlands weidegebied. Echter is de biodiversiteit in deze weidegebieden de afgelopen jaren enorm afgenomen. Dit heeft ervoor gezorgd dat de grutto populatie terug liep van 120.000 broedparen in 1970 naar minder dan 35.000 in 2020.¹ Om de grutto en andere weidevogels een kans te geven hun populatie te herstellen en zo een stap te zetten in het herstellen van het ecosysteem en het vergroten van de biodiversiteit zijn er weidevogel programma's opgericht. Wat houden deze programma's precies in? En werken ze ook daadwerkelijk?

Wat is het probleem?

Het CBS houdt een eigen boerenlandvogelindicator bij, deze omvat 27 verschillende Nederlandse boerenland vogelsoorten. Deze wijst uit dat sinds het jaar 1990 het aantal broedvogels van deze soorten bijna gehalveerd is. Er is een belangrijk verschil te zien wanneer we deze trend uitsplitsen in open boerenlandvogels en erf- en struweelvogels. De Erf- en struweelvogels blijven namelijk vrij stabiel in aantal terwijl de open boerenlandvogels sterk achteruitgaan. De erf en struweel vogels hebben geprofiteerd van de groenaanplanting langs wegen en erven. Dit zorgt voor minder openheid van het landschap wat de open boerenlandvogels juist nodig hebben.¹

Naast de openheid die we zijn verloren hebben we ook te maken met intensief agrarisch beheer. Hierdoor worden nesten vaak

Boerenlandvogelindex Nederland



Figuur 1: Boerenlandvogelindex Nederland

Bron 1

weggemaaid en is er een verlies van biodiversiteit.² De intensivering heeft ervoor gezorgd dat kleinere percelen worden samengevoegd, hierdoor zijn er minder kleine landschapselementen die niet bewerkt worden. Daarnaast is er een lagere waterstand gekomen en wordt er meer bemest. Boeren zijn ook overgeschakeld naar drijfmest en mestinjecties. Dit zijn allemaal veranderingen die niet overeenkomen



met de natuurlijke habitat van de weidevogels.³

Plan om het aan te pakken

Er zijn in Nederland meerdere programma's die (onder meer) erop gericht zijn om de verminderende weidevogel populatie aan te pakken. In 2014 werd het derde Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3) gestart onder aansturing van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV). Dit programma zal dit aankomend jaar aflopen.⁴ Een nieuw initiatief is het Aanvalsplan grutto, dit is opgericht door initiatiefnemers van verschillende instanties waaronder Het FMF, It Fryske Gea en de vogelbescherming. Dit plan is in 2020 opgericht en is in 2022 van start gegaan.²

Uitkomst van POP3

Omdat POP3 nu al enige tijd bezig is, heeft de overheid een tussenevaluatie laten doen. De focus bij POP3 omtrent de weidevogels lag op twee factoren; de ruimtelijke concentratie van beheer en de continuïteit van beheer. Er wordt gesteld dat hoe geconcentreerder het beheer is, hoe beter. Uit het tussentijdse onderzoek van POP3 blijkt dat de er meer ruimtelijk beheer is van open akker grond. Voor open grasland is er maar



Bron: Aanvalsplan grutto

een lichte stijging in de mate van beheer.⁴ De doorgevoerde gebiedsgerichte aanpak heeft hier zeker in bijgedragen. Door de veertig agrarische collectieven die het beheer coördineren en contracten sluiten met de agrariërs

Wat betreft de continuïteit van het beheer zorgen langjarige beheer-activiteiten op dezelfde plek voor een verbetering van de habitatkwaliteit.

Er wordt gezien dat bij de open grasland gebieden er meer wordt ingezet op zwaar beheer en minder op legselbeheer. Het zwaar beheer omvat dan vaak uitgesteld maaien, al dan niet gecombineerd met voorweiden en plas-dras. Hoewel deze verandering ten goede is, zorgt het op de lange termijn niet voor het gewenste resultaat, na de rustperiode wordt namelijk weer het reguliere beheer opgepakt zodat de productie niet terugloopt. De habitatkwaliteit kan nog worden vergroot door meer in te zetten op ontwikkeling van kruidenrijk grasland, vermindering van mestgift en het verhogen van het waterpeil.⁵



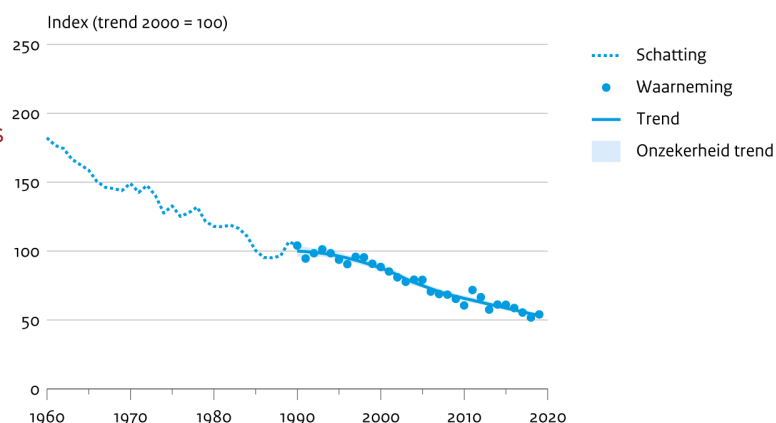
Lisanne Donkervoort
h.t. vicevoorzitter
Studievereniging Hygieia
Bachelor student
Diergeneeskunde



Figuur 2:
Boerenlandvogels
in Nederland
volgens het CBS.

Bron: 5

Boerenlandvogels in Nederland



Bron: NEM (Sovon, CBS)

CBS/apr21
www.clo.nl/nl147912

Er is op dit moment geen actuele rapportage van de populaties van de 68 soorten vogels die ze onderzoeken bij de POP3, deze zal pas verschijnen bij de eindrapportage. Wel heeft het CBS de al eerdergenoemde boerenlandvogelindicator die, zoals al eerder gesteld, laat zien dat er voor de 27 vogelsoorten die hierin meegenomen worden er nog steeds een negatieve trend is.⁶ Hierdoor denkt men dat er meer nodig is om het probleem echt aan te pakken. Zo zouden er inrichtingsmaatregelen moeten komen om de afstand tussen het agrarisch gebruik en wat de diersoort nodig heeft te overbruggen. Maatregelen waaraan gedacht moet worden zijn het verbeteren van waterhuishouding om percelen te vernatten, de openheid te vergroten en minder emissies uit de landbouw voor betere waterkwaliteit.⁴

Aanvalsplan grutto

Enkele van de voorgestelde maatregelen uit de evaluatie van POP3 zien we terug in het 'Aanvalsplan grutto', dit is als een tweedelig plan opgesteld;

Vier speerpunten die moeten waarborgen dat de weidevogel populatie een kans heeft op herstel.

Een toegespitst

verdienmodel dat betrokken melkveehouders uitnodigt om zich in te zetten.

De vier speerpunten die zijn geformuleerd zijn tot stand gekomen met als uitgangspunt het creëren van 'een levende en weerbare bodem' waarop ook het Deltaplan biodiversiteit is gebaseerd.⁶ Om dit te bereiken wordt er gekeken naar kansgebieden met voldoende schaal, Hoog waterpeil, aangepast agrarisch beheer en actief predator beheer.²

Kansgebieden van voldoende schaal

Het gaat dan om gebieden van 1000 hectare open terrein. Hierbij is het belangrijk dat er weinig verstoring is. Onder verstoring wordt verstaan; opgaande gebouwen, begroeiing en toegangsbeperking rond het broedseizoen. Daarnaast moeten kijkhutten en wandelroutes strategisch aangebracht zijn. In het ideale plaatje bestaat 200 van de 1000 hectare uit een harde natuurkern, plasdras. Hier kunnen de grutto's zich na terugkeer bijvoeden en hier kunnen jonge grutto's hun toevlucht vinden voordat ze uitvliegen. Grootte het gebied is belangrijk zodat de vogelpopulatie niet te dicht op elkaar zit en zo een makkelijk doelwit vormt voor predatoren,



maar zich wel als collectief kan verdedigen. Daarnaast zorgt de grootte van het gebied ervoor dat niet alleen aan de behoefte van de grutto kan worden voldaan, maar ook aan de behoefte van andere weidevogels. Hoewel de grutto terugkeert naar zijn geboorteplaats, is bekend dat ze de ruimte nemen indien een aangrenzend gebied leegvalt.²

Hoog waterpeil

De kansgebieden zijn onder andere gekenmerkt door een relatief hoog waterpeil. Tijdens het broedseizoen mag het water maximaal 10-20 cm onder het maaiveld staan. Door zonering kan er strategisch watermanagement met vernatting worden bewerkstelligd. Hier moet rekening gehouden worden met een nog werkbare waterstand voor agrarische bedrijfsvoering. Er zijn op verschillende plaatsen goede resultaten behaald met greppelmanagement, hierbij kunnen met behulp van dammetjes het waterpeil per perceel worden geregeld. Op dit moment zijn sloten vaak gedempt, waardoor er problemen zijn ontstaan met waterbeheer, dit moet worden hersteld.²

Aangepast agrarisch beheer

De gebieden heeft een belangrijke kraamkamerfunctie en hierop zal het agrarisch



Figuur 2: Weidevogelnest

Bron: NOS

beheer moeten worden aangepast,

voornamelijk in de periode tot half juli.

Om te zorgen dat het broedseizoen goed verloopt moet er, passend bij de nestsituatie, pas gemaaid en begraaasd worden na eind juni.

Daarnaast moet er minder bemest worden zodat de hoogte en dichtheid van het gewas afneemt, wel neemt de variatie van gewas toe. Als er wordt bemest moet dit worden gedaan met ruige mest en niet met drijfmest injecties. Drijfmest injecties is funest voor de wormen in de grond, wat juist een belangrijke voedselbron is voor de jonge vogels. De combinatie van het hogere waterpeil en de ruige mest zorgt voor voldoende kruidenrijkdom, dit is weer essentieel voor de insecten die ook als voedselbron dienen.²

Vee dichtheid is hierbij ook van belang.

Normaliter wordt per hectare grond twee koeien gehuisvest, dit zou moeten worden veranderd naar één koe per hectare. De koeien mogen ook niet bijgevoerd worden. Daarnaast is het wenselijk om aan mozaïekbeheer te doen waarbij er over een groter gebied wisselwerking is. Hierbij zou met de waterschappen afgesproken moeten worden over de peilverhoging en de bewerking van percelen. Dit vraagt wel een intensievere samenwerking dan dat er nu plaatsvindt.²

Tijdens het weideseizoen is monitoring van belang, zo kan het beheer hierop aangepast worden. Een voorbeeld hiervan is het uitstellen van maaidata om nesten te sparen of het juist vervroegen om verruiging te voorkomen bij leegstand.²

Actief predatorbeheer



Het vierde speerpunt is voornamelijk een noodmaatregel tot er weer een natuurlijk evenwicht hersteld is. Wel is het een noodzakelijke stap want in Noordwest-Overijssel blijkt dat meer dan vijftig procent van de nesten verloren gaat aan predatie.⁸ Wel is

het zo dat met de juiste inrichting en een diverse weidevogel populatie deze zichzelf in redelijke maten kunnen verdedigen. Belangrijke factoren die hier een rol in spelen zijn

Minimale bebouwing/ruigte/bebossing om dekking en hoge 'uitkijkposten' voor predatoren te beperken.

Inrichtingsmaatregelen zoals hoge waterpeilen en uitrasteren van weilanden, dit belemmert de toegang voor de predator.

Beperking van de herkenbaarheid van nesten

Verjaging

Verdienmodel

Het toegespitste verdienmodel beschreven in 'aanvalsplan grutto' laat zien dat er veel verschillende mogelijkheden zijn voor boeren om geld te verdienen door het aanpassen van hun land. Veel van de beschreven scenario's zijn nog wel afhankelijk van wettelijke wijzigingen of overheidsgoedkeuring. Een aantal van de plannen die ze willen verwezenlijken zijn als volgt; het vergroten van de continuïteit van subsidies. Ze moeten voor langere periodes afgesloten worden dan de huidige mogelijkheid van 6 jaar. Hier

tegenover staat wel dat de wijze van beheer aan het land gekoppeld moet worden en niet aan de boer. Dit zou ervoor

zorgen dat ook wanneer het land verkocht wordt de gebruikswijze en inzet voor het plan niet veranderd. Daarnaast zouden er hogere subsidies moeten komen voor het aanpassen van het land omdat dit nog een vrij hoog kostenplaatje heeft. Er zou een vermindering van kosten moeten plaatsvinden omtrent waterschapslasten. De boeren zouden ook laagrentende leningen moeten kunnen afsluiten om de ombouw te bekostigen. Daarnaast zou er een premieregeling moeten komen om de boeren te stimuleren.²

Gevolgen van de weidevogel programma's

Uit de tussentijdse evaluatie van POP3 weten we al dat tijdens de uitvoering van dit plan er zeker stappen zijn gezet in de goede richting. Deze hebben nog niet de gewenste effecten gehad. De hoop is nu dat met 'aanvalsplan grutto' deze resultaten wel behaald zullen worden. Dit zal er niet alleen voor zorgen dat de populatie weidevogels toeneemt, maar zal daarnaast ook nog veel andere positieve gevolgen hebben. Door het hogere waterpeil wordt er namelijk meer CO₂ vastgelegd. Aanliggende natuurgebieden zouden ook beschermd zijn tegen grote wateronttrekking. Daarnaast zorgt extensivering voor het verbeteren van de water-, bodem- en luchtkwaliteit. Ook zou het zorgen voor het verhogen van de biodiversiteit en herstelt het ecosysteem.^{2,4}

Referenties

1. Erik Kleyheeg, Theo Vogelzang, Inge van der Zee en Maarten van Beek, Boerenlandvogelbalans 2020, Sovon Vogelonderzoek Nederland, LandschappenNL, Bond Friese VogelWachten en Landschap Erfgoed Utrecht.
2. Winsemius, P., Crone, F., It Frysek Gea, de Friese Milieu Federatie & Vogelbescherming



- Nederland. (2020). Aanvalsplan grutto. In gruttoaanvalsplan.nl
3. Van Groen, F. (2020). Oorzaken afname weidevogels. *De Gierzwaluw*, 58(1), 29-37.
 4. Witmond, B., Schütte, H., Meurs, E., Schreurs, J., Wedman, H., Venema, G., ... & Nieuwenhuizen, W. (2022). *Tussentijdse evaluatie POP3: Rapportage*. ECORYS.
 5. Boonstra, F.G, W. Nieuwenhuizen, T. Visser, T. Mattijssen , F.F. van der Zee , R.A. Smidt en N. Polman, 2021. Stelselvernieuwing in uitvoering; Tussenevaluatie van het agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Wageningen, Wageningen Environmental Research, Rapport 3066.
 6. CBS, PBL, RIVM, WUR (2021). Trend van boerenlandvogels, 1915-2019 (indicator 1479, versie 12, 25 april 2021). www.clo.nl. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Den Haag; PBL Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag; RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven; en Wageningen University and Research, Wageningen.
 7. Deltaplan Biodiversiteitsherstel, In actie voor een rijker Nederland (december 2018); zie ook www.samenvoerbiodiversiteit.nl.
 8. Oosterveld, E., Mulder, J., De Hoop, P., en Davids, L. (2017). Predatie en predatoren bij weidevogels in Noordwest-Overijssel. Altenburg & Wymenga Ecologisch Onderzoek